

הקשר בין עמדות כלפי השפה העברית דובריה ותרבותם- ובין ההישגים בשפה העברית בבתי-ספר ערביים על יסודיים בישראל

לובנה עתילי

רקע תיאורטי

שפה היא גורם מאחד של תרבות מסוימת ואמצעי שבעזרתו אפשר להשיג מגוון רחב של שירותים, מסיוע תיירותי ועד ידע מדעי.

אחד המאפיינים של חברה רב לשונית הוא שהחברה מורכבת מקבוצות רוב ומיעוט, מקומיים ומהגרים. קבוצות אלה נבדלות זו מזו בשפה, בדת, בתרבות, בערכים, וגם בתחום הכלכלי והחברתי. בחברות רב-לשוניות רוכש כל צד את שפת הצד השני לצרכי תקשורת, קשרים כלכליים ואינטגרציה חברתית. אולם רכישת שפת הרוב על ידי קבוצת המיעוט מוצלחת יותר מאשר רכישת שפת המיעוט על ידי קבוצת הרוב. הדבר נובע מגורמים פוליטיים, פסיכולוגיים, אידיאולוגיים וחינוכיים, וגם מכיוון שקבוצת הרוב קובעת את "כללי המשחק" לקבוצת המיעוט. כאשר קבוצת הרוב אינה מקבלת את קבוצת המיעוט, קבוצת המיעוט רוכשת את שפת קבוצת הרוב למטרות אינסטרומנטליות ולא למטרות אינטגרטיביות.

רכישתה של שפה שניה או זרה, היא תופעה לשונית-פסיכולוגית אשר תלויה בגורמים רבים, בעיקר בעמדות ובמוטיבציה. העמדות נלמדות מן הניסיון הנרכש בסביבה החברתית, בסיטואציות למידה בלתי פורמליות. עמדות אלו יכולות להתקיים לתקופה ממושכת, אך ניתנות לשינוי.

בישראל חיים יהודים וערבים אלה בצד אלה. ערביי ישראל הם אזרחי מדינת ישראל אשר נשארו במדינה לאחר קומה. מספרם בשנת 1948 היה 150,000 תושבים, לפני קום המדינה הם היו חלק מהחברה הפלסטינית, עם קום המדינה הם הפכו לאזרחים ישראלים, במדינה שהרוב בה יהודי, והמצויה בסכסוך עם בני עמם. המדינה אף הפרידה בינם לבין הערבים במדינות השכנות באמצעות הקו הירוק עד לשנת 1967. רק לאחר מלחמת ששת הימים חודשו הקשרים בין ערביי ישראל לפלסטינים ברצועת עזה וביהודה ושומרון, ודרך אזורים אלו יצרו

ערביי ישראל קשרים עם ערבים ממדינות אחרות. ערביי ישראל שמצד אחד היו מיעוט בעל מעמד סוציו-חברתי נמוך, היו שייכים, מצד שני ללאום עצום. מאז יחסי יהודים ערבים נמצאים בקונפליקט לאומי.

הערבים בישראל גרים בישובים עירוניים מעורבים וכן בנפרד, כלומר קיימת הפרדה גיאוגרפית בין שני העמים דבר שהוביל להפרדה חברתית. אפשר למצוא הבדלים בין ישוב מעורב לישוב בלתי מעורב: ערבים הגרים בישובים מעורבים נמצאים במגע ישיר ומתמיד עם דוברי עברית בכל תחומי החיים. יש משפחות ערביות שגרות בבניינים שגרות בהם משפחות יהודיות, ויש גם בתי-ספר המשותפים לתלמידים הערביים ולתלמידים היהודיים. לעומת זאת לאלה הגרים בישובים בלתי מעורבים יש פחות מגע עם דוברי עברית, והדבר קיים רק במסגרת עבודה, לימודים, קניות וטיולים. המפגש הראשון שלהם עם השפה העברית מתקיים בבית-הספר ולא ברחוב.

ללשון העברית יש מעמד מיוחד במגזר הערבי, בהיותה שפה שמית שיש לה זיקה הדוקה לשפה הערבית. הלשון העברית, בהיותה לשון המדינה, איננה בחזקת לשון זרה, אלא לשון שנייה לצד שפת האם. האזרח הערבי נזקק ללשון זו באורח יום-יומי במגעיו השוטפים עם הציבור היהודי (כגון: קניות, תקשורת) ועם מוסדות המדינה. הוא נזקק לה, בייחוד, בחינוך הגבוה, שלשון ההוראה בו היא עברית. ידיעת העברית מקלה אפוא על תהליך השתלבותם של ערביי ישראל בחיי המדינה, בתחומי היצירה השונים ובחיי החברה. משום כך לימודי העברית במגזר הערבי אינטנסיביים כל כך. התלמיד בבית-הספר הערבי בישראל מתחיל את לימודי העברית שלו בכיתה ג' והם נמשכים עד גמר בית-הספר התיכון.

השפה העברית היא כלי הכרחי לכל תושב במדינת ישראל, כיוון שהיא מאפשרת לו חיים פעילים בכל שטחי החיים, כגון התעסוקה, המגע עם המוסדות הציבוריים והממשלתיים, הקשרים החברתיים או החינוך והתרבות. דבר זה מחייב לשאוב את נושאי הלימוד מכל תחומי החיים, ומחייב להקנות לתלמידים מיומנות לשונית בדיבור ובהאזנה, הקריאה ובכתיבה בנושאים רבים ושונים.

נושא המחקר ;

הקשר בין עמדות כלפי השפה העברית דובריה ותרבותם- ובין ההישגים
בשפה העברית בבתי-ספר ערביים על יסודיים בישראל/

מטרת המחקר :

לבדוק את הקשר בין העמדות של תלמידים ערביים כלפי השפה העברית,
דובריה ותרבותם ובין ההישגים שלהם באותה שפה.

שאלות המחקר :

המחקר נסה לענות על שתי שאלות עיקריות :

1- האם יש קשר בין עמדותיהם של הנבדקים כלפי השפה העברית, דובריה
ותרבותם ובין ההישגים שלהם באותה שפה?

2- האם יש הבדלים בעמדותיהם ובהישגיהם של תלמידים ערביים
הלומדים עברית בכיתות י"ב הגרים ביישובים מעורבים, כלפי השפה
העברית, דובריה ותרבותם, לעומת תלמידים הגרים ביישובים בלתי
מעורבים?

האוכלוסייה והמדגם :

תלמידים ערביים הלומדים עברית בכיתות י"ב במרכז הארץ. המדגם כלל 400
תלמידי י"ב מארבעה בתי-ספר שונים (100 תלמידים מכל בית-ספר), שניים
מהם נמצאים ביישובים מעורבים (יישובים אשר גרים בהם יהודים וערבים
ביחד), ושני האחרים נמצאים ביישובים בלתי מעורבים (יישובים אשר גרים בהם
רק ערבים).

כלי המחקר :

1- שאלון עמדות כלפי השפה העברית, דובריה ותרבותם.

2- מבחן הישגים בשפה העברית. המבחן בדק הבנת הנקרא, דקדוק, אוצר
מילים.

המבחן והשאלון עברו בדיקת מהימנות וכל השאלות בהם הן שאלות סגורות.
הממצאים :

- 1- עמדות הנבדקים כלפי היהודים פחות חיוביות מאשר העמדות שלהם כלפי השפה העברית.
כנראה שזה בגלל שלשפה העברית יש ערך אינסטרומנטלי גבוה מאוד בקרב הלומדים. לכן פחות חשוב להם האנשים דוברי השפה, כלומר הם הבחינו בין עמדות כלפי השפה ובין עמדות כלפי דוברי השפה.
- 2- יש קשר חיובי בין עמדות הנבדקים כלפי השפה העברית ובין ההישגים שלהם בהבנת הנקרא ובדקדוק.
הסיבה לכך היא כנראה שאוצר מילים אפשר לרכוש גם מחוץ לכותלי בית-הספר ללא קשר לעמדות הלומדים.
- 3- המשתנה עמדות כלפי היהודים נמצא כתורם שלילי לניבוי ערכים גבוהים בציון הכולל בשפה העברית, בניגוד למשתנה עמדות כלפי השפה העברית.
שוב כנראה בגלל הערך האינסטרומנטלי של השפה העברית, הנבדקים לא קישרו בין רכישת השפה ובין דוברי השפה.
- 4- ההישגים של הנבדקים בהבנת הנקרא גבוהים יותר מאלה אשר בדקדוק ובאוצר מילים.
יתכן שהדבר נובע מהקושי אשר יש לתלמידים ברכישת הדקדוק, כמו כן הם לא מיחסים לדקדוק מספיק חשיבות.
- 5- אין הבדל בין הישגים בעמדות הנבדקים כלפי היהודים. בשני סוגי הישגים העמדות כלפי היהודים היו בינוניות.
הסיבה לכך כנראה תחושת האפלייה אשר יש בקרב הנבדקים, כמו כן הפערים הסוציו-אקונומיים שיש בין שני העמים.
- 6- עמדות הנבדקים כלפי השפה העברית היו חיוביות יותר בישובים בלתי מעורבים בהשוואה לישובים המעורבים.
שוב כנראה בגלל הפערים הסוציו-אקונומיים הגדולים והבולטים יותר בישובים המעורבים. הדבר יכול לנבוע גם מכך שבישובים מעורבים השפה העברית נרכשת גם מחוץ לכותלי בית-הספר, לכן רכישתה במסגרת בית-הספר פחות חשובה להם. בנוסף היא חיונית להם בלי קשר לעמדות שלהם כלפיה.
- 7- הישגי הנבדקים בהבנת הנקרא ובדקדוק גבוהים יותר בישובים בלתי מעורבים לעומת ההישגים באוצר מילים אשר היו גבוהים יותר בישובים מעורבים.

הסיבה לכך היא כנראה החשיפה היום יומית העצומה לשפה ולדוברי השפה דבר שאינו מצוי בישובים בלתי מעורבים אשר בהם רכישת העברית מתמקדת בין כותלי בית-הספר אשר שם דגש על הדקדוק והבנת הנקרא. מסקנות :

- 1- עמדות חיוביות כלפי שפת היעד מובילות להישגים גבוהים באותה השפה.
- 2- לעמדות הלומד כלפי שפת היעד יש יותר השפעה על ההישגים באותה השפה מאשר העמדות כלפי דוברי השפה הנלמדת.
- 3- השפה העברית היא חיונית ובעלת ערך אינסטרומנטאלי גבוה מאוד בקרב דוברי ערבית.
- 4- דו-קיום וצמצום הפערים בין העם היהודי והעם הערבי עשויים להוביל לעמדות חיוביות יותר כלפי השפה העברית ודובריה, כמו כן להישגים יותר גבוהים בשפה העברית.

موضوع البحث:

العلاقة بين مواقف الطلاب العرب في المدارس الثانوية تجاه

اللغة العبرية وبين تحصيلاتهم التعليمية في الموضوع

الهدف من البحث:

فحص العلاقة بين مواقف الطلاب العرب تجاه اللغة العبرية وبين تحصيلاتهم التعليمية في الموضوع..

اسئلة البحث:

1- هل توجد علاقة بين مواقف الطلاب العرب تجاه اللغة العبرية وبين تحصيلاتهم التعليمية في الموضوع؟

2- هل يوجد فرق بين الطلاب الذين يسكنون في مدن مختلطة وبين الطلاب الذين يسكنون في مدن غير مختلطة من ناحية مواقفهم تجاه اللغة العبرية ومن ناحية تحصيلاتهم التعليمية في الموضوع؟

مجموعة وعينة البحث:

طلاب من الوسط العربي في الصفوف الثانية عشرة يتعلمون اللغة العبرية في نطاق المدرسة. شملت عينة البحث اربع مدارس (100 طالب كل مدرسة) اثنتان منهن من مدن مختلطة واثنان من مدن غير مختلطة.

ادوات البحث:

استمارة تفحص مواقف الطلاب تجاه اللغة العبرية والناطقين بها. امتحان يفحص مدى اتقان الطلاب للغة العبرية. فحص الامتحان فهم المقروء، قواعد والثروة اللغوية.

نتائج البحث:

- 1- مواقف الطلاب تجاه اللغة العبرية اكثر ايجابية من مواقفهم تجاه اليهود.
- 2- توجد علاقة ايجابية بين مواقف الطلاب تجاه اللغة العبرية وبين تحصيلاتهم في القواعد وفهم المقروء.
- 3- لا توجد علاقة بين مواقف الطلاب تجاه اليهود وبين تحصيلاتهم في اللغة العبرية.
- 4- تحصيلات الطلاب في فهم المقروء اعلى من تحصيلاتهم في القواعد والثروة اللغوية.
- 5- لا يوجد فرق بين المدن بالنسبة لمواقف الطلاب من اليهود.
- 6- مواقف الطلاب تجاه اللغة العبرية كانت اكثر ايجابية في المدن غير المختلطة.
- 7- تحصيلات الطلاب في القواعد وفهم المقروء في المدن غير المختلطة اعلى من المدن المختلطة التي كانت تحصيلات الطلاب فيها اعلى في فهم المقروء.

The title of the research

The connection between the attitudes towards Hebrew, its speakers and its culture and between the academic achievements in the Hebrew in Arab high schools in Israel.

The purpose of the research:

To check the connection between the attitudes of Arab high schools pupils towards Hebrew its speakers and culture, and between their academic achievements in this language.

The questions of the research:

The research tried to answer two basic questions:

1- Is there a connection between the attitudes of Arab high schools pupils towards Hebrew its speakers and culture, and their academic achievements in Hebrew?

2- Are there any differences in the achievements and attitudes of Arab high schools pupils who live in mixed cities and those living in Arab cities?

The sample of the research:

12th Arab pupils who learning Hebrew in high schools in Israel. The research checked 400 pupils from 4 schools 2 of them are at Arab cities and 2 are at mixed cities.

The tools of the research:

1- An attitudes questionnaire towards Hebrew its speakers and culture.

2- A test in Hebrew which contained reading comprehension, grammar and

vocabulary. All the questions of the test were closing question.

The results of the research:

1- the attitudes of the subjects towards Hebrew were more positive than their attitudes towards Jews.

2- A positive connection between the attitudes 13of the subjects towards Hebrew and their academic achievements in Hebrew.

3- The variable of the attitudes of the subjects towards Jews is a negative contributor to predict a high academic achievements in Hebrew.

4- The subjects academic achievements in grammar and reading comprehension were higher than their academic achievements in vocabulary.

5- A positive connection between the attitudes of the subjects towards Jews and their attitudes towards Hebrew.

6- No difference between Arab cities and mixed cities in relation to the attitudes of the subjects towards Jews. The attitudes towards Jews were positive in both cities.

7- The attitudes of the subjects towards Hebrew were higher in Arab cities than in mixed cities.

8- The academic achievements of the subjects were higher in reading comprehension and grammar in Arab cities in comparison with vocabulary they were higher in mixed cities.

רשימת מקורות

אוסצקי, ש וע'אנמ, ע. (1993), תפיסת השלום של הערבים בישראל, גבעת חביבה: המרכז לחקר השלום.

ברוש, ח. (1988), השפעת לימוד הערבית המדוברת בבית-הספר היסודי על ההישגים בערבית ספרותית בכיתה ז' של חטיבת הביניים, חיבור לשם קבלת התואר "דוקטור לפילוסופיה", בית-הספר לחינוך: אוניברסיטת תל-אביב.

ברוש, ח. (1996), "המורה היליד בהוראת שפה: מורה ערבי בבית-הספר העברי", עיונים בחינוך, עמ' 34-61.

ברוש, ח. ובן-רפאל, א. (1990), "מדיניות לשונית מול מציאות חברתית, הערבית בבת-הספר העבריים", עיונים בחינוך, עמ' 351-335.

גונן, ע וחמאסה, ר. (1993), הערבים בישראל בעקבות כינון השלום, ירושלים: מכון פולרסהיימר למחקרי מדיניות לשלום.

מסאלחה, ע. (1994), הערבים אזרחי ישראל ועידן השלום, המרכז היהודי הערבי של ההסתדרות: בית-ברל.

Bromley, C. and Miller, R. (1991), "Effect of Multicultural Lessons on Attitudes of Students of Spanish", The Modern Language Journal, 75, p. 418-424.

Clement, R; Dornyei, Z; Noels, K. (1994), "Motivation, Self Confidence, and Group Cohesion the Foreign Language Classroom", Language Learning, 44, p. 411- 448.

Dornyei, Z. (1994), "Motivation and Motivating in the Foreign Language Classroom", The Modern Language Journal, 28, p. 273-283.

Dua, H. (1996), "The Politics of Language Conflict: Implication for Language Planning and Political Theory", Language Problems and Language Planning, 20, P. 1 - 17.

Edward , J. (1994), Multilingualism, London : Routledge .

Flewelling, J. (1993), "Teaching Culture in the 90's: Implementing the National Core French Study Syllabus", The Canadian Modern Language Review, 2, P. 338-344.

Gardner, R and Tremblay, P. (1994), "On Motivation : Measurement and (Conceptual) Considerations", The Modern Language Journal, 78, p. 524-527.

Ickilov, O. (1984), "Inter- Ethnic Contacts in an Alternative Educational Environment", Journal of Youth and Adolescence, 13, P. 5 - 12.

Kachru, B. (1986), "The Power and Politics of English" World English, 5, P. 121 - 140.

Kraemer, R. (1990), Social Psychological Factors Related the Study of Arabic Among Israel Jewish High School Students Ph. D. Tel-Aviv University.

Kramersch, C. (1993), Context and Culture in Language Teaching, Oxford: Oxford University Press.

Krashen, S. (1981), Second Language Acquisition and Second Language Learning, Oxford: Pergamon.

Pesola, C. (1993), "Culture in the Elementary School Foreign Language Classroom", Foreign Language Annals, 4, P. 331-346.

Shohamy, E and Donista, S. (1997), "Differences in Attitudes, Stereotypes and Priorities Towards Hebrew and Arabic Between Jews and Arabs", Research Report, The Tami Steinmentz Center for Peace Research.